

Є. В. Тягниряднокандидатка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри мовної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ І МОВНИХ УМІНЬ У КУРСАНТІВ-ПРАВНИКІВ

У статті наголошено на важливості комунікативних і мовних умінь для сучасного студента. Проаналізовано підходи вчених до трактування поняття «інтерактивні методи навчання» та введено найбільш вдале його визначення. Перелічено основні завдання інтерактивних методів та їх відмінні риси. Інтерактивні методи орієнтовані на широку взаємодію курсантів не тільки з викладачем, а й один з одним і на домінування активності курсантів-правників у процесі навчання. Вони передбачають використання спеціальних форм пізнавальної діяльності, здатних забезпечити високу результативність і якість навчання. Сказано, що до основних критеріїв інтерактивних методів навчання ми відносимо такі, як можливість неформальної дискусії, вільного викладу матеріалу, менша кількість лекцій, але більша кількість семінарів, ініціатива курсанта, наявність групових завдань, які вимагають колективних зусиль, постійний контроль під час семестру, виконання письмових робіт.

Формальна сторона використання інтерактивних методів навчання як засобу розвитку комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників може бути представлена аудиторною, самостійною та он-лайн формами; за кількістю учасників навчання форми може бути поділено на індивідуальні, групові та колективні; основними формами організації навчання курсантів-правників можуть бути лекції, семінари, юридична клініка. Проведено експериментальне дослідження з оцінки доцільності впровадження інтерактивних методів у навчальний процес.

Отримані результати засвідчують, що значна кількість курсантів як експериментальної, так контрольної груп на початку експерименту (до використання інтерактивних методів навчання) мали дуже низький рівень комунікативних вмінь (низький рівень сформовано у 51,9% курсантів ЕГ та у 55,4% курсантів КГ; достатній рівень сформовано у 27,2% курсантів ЕГ та в 28,3% курсантів КГ). Для курсантів КГ застосовувались додаткові заняття з використанням інтерактивних методів (ділова гра, брейн-ринг, case-study, інтерв'ювання) і спеціальні комунікативні методи (Сократів діалог, правило Гомера, «Займи позицію», PRES – формула, «Дерево рішень») і через 4 місяця їх використання проведено повторне тестування. Отримані результати засвідчили, що досконалого рівня сформованості цього компонента досягли 30,24% курсантів ЕГ та 16,36% КГ; на достатньому рівні він сформований у 43,81% курсантів ЕГ, що є наслідком використання інтерактивних методів у навчанні.

Ключові слова: інтерактивні методи, комунікативні вміння, пізнавальна активність, коучинг, платформа Moodle, NetOpSchoole, NetSupportSchool.

Постановка проблеми. У даний час основною тенденцією змін в системі освіти є спрямованість на гуманістичні цінності, комунікативну культуру, яка має на увазі обмін культурними цінностями в міжнародному житті. Отже, необхідність вивчення культури інших народів стає сьогодні очевидною, а форми культурної взаємодії все більш актуальними [1, с. 390] (Долбнева Д. В.).

Вироблення мовних умінь можна віднести до одного із способів вирішення цієї проблеми, а існуюча нова соціально-економічна ситуація в умовах війни показала, що радикальна зміна системи освіти не може бути досягнута в рамках використання традиційних методів навчання, для реалізації актуальних завдань освіти необхідні сучасні підходи, форми, методи роботи, інноваційні технології. Одним із сучасних методів навчання є інтерактивний метод, який ми розглядаємо як найефективнішу та найсучаснішу форму у розвитку

комунікативної компетенції курсантів-правників. Відмінною рисою інтерактивних методів навчання від активних є спрямованість на взаємодію курсантів не тільки з викладачем, а й один з одним, причому активність домінує в процесі навчання.

Інтерактивне навчання – це навчання, яке базується насамперед на взаємодії. Для поняття «інтерактивне навчання» ключовою є взаємодія за схемами: викладач-учень, учень-учень. Іншими словами, інтерактивне навчання – це навчання навичкам співпраці в колективі [4, с. 160] (Мурзіна О. А.). У зв'язку з цим американські вчені Д. Джонсон і Р. Джонсон справедливо зауважують, що навчання у співпраці більш складна форма, ніж індивідуальне навчання або навчання, засноване на змаганні, адже тут доводиться одночасно здобувати і знання, і навички колективної праці.

Інтерактивні методи орієнтовані на широку взаємодію курсантів не тільки з викладачем,

а й один з одним і на домінування активності курсантів-правників у процесі навчання. Вони передбачають використання спеціальних форм пізнавальної діяльності, здатних забезпечити високі результативність і якість навчання [9, с. 270] (Циганій С. О.).

Використання інтерактивних методів навчання у розвитку комунікативної компетенції у курсантів-правників розглядається в руслі взаємодії людини і засобу навчання (комп'ютера), як універсального засобу навчання. Така його унікальність обумовлена тим, що комп'ютер у сукупності з використанням додаткових пристроїв може забезпечити взаємодію між курсантом, навчальним і засобом навчання, що функціонує на основі засобів інформаційно-комунікаційних технологій, що володіє інтерактивністю, можливістю забезпечення негайного зворотного зв'язку, можливістю надання величезних обсягів аудіовізуальної інформації адекватно інтересам [11, с. 208] (Шостаківська Н. М.).

Використання інтерактивних методів дає більше простору для самореалізації потенційних здібностей кожного курсанта-правника. Основний акцент припадає на організацію ефективної комунікації, учасники якої не відстоюють полярні погляди, не намагаються наслідувати поглядам викладача, а розумно вступають у діалог, проявляючи мобільність і відкритість у вираженні власної думки.

До основних критеріїв інтерактивних методів навчання ми відносимо такі, як можливість неформальної дискусії, вільного викладу матеріалу, менша кількість лекцій, але більша кількість семінарів, ініціатива курсанта, наявність групових завдань, які вимагають колективних зусиль, постійний контроль під час семестру, виконання письмових робіт [10, с. 242] (Чорнобай О. Л.). Пріоритетним принципом системи вищої освіти є принцип врахування інтересів студентів (курсантів-правників). У зв'язку з цим перед викладачами вузів стоїть завдання вироблення і впровадження таких прийомів і методів навчання, які були б націлені на активацію творчого потенціалу студентів, їх бажання навчатися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дидактичні основи використання форм інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі розроблені Симодейко С. І. [8], Чорнобай О. Л. [10], Розіна Н. В. [6], Циганій С. О. [9], Липська Л. В. [3]. Положення педагогічної науки, що відображають функціональність технологічного підходу, представлені в роботах Кожем'яко Н. В. [2], Полякова Г. П. [5]. Використання інтерактивних методів навчання при формуванні соціокультурних професійних компетенцій курсантів у процесі розвитку комунікативних і мовних умінь представлено в дослідженнях Руколянська Н. В. [7].

Мета статті. Головною метою цієї статті є аналіз можливостей використання інтерактивних методів навчання, як засобів розвитку комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників.

Виклад основного матеріалу. Обов'язковими умовами ефективно організації занять із застосуванням інтерактивних методів навчання, на думку дослідниці Липської Л. В., є дружні, довірчі відносини, співпраця між викладачем і курсантами, опора на особистий досвід курсантів; різноманітність форм і методів подання інформації, форм діяльності курсантів, їх мобільність; включення зовнішньої і внутрішньої мотивації діяльності, а також взаємної мотивації [3, с. 27].

До завдань інтерактивного методу навчання ми відносимо: – підвищення інтересу курсантів-правників до конкретної досліджуваної дисципліни; – наближення навчальних занять до повсякденного життя через формування навичок ефективної комунікації; – формування психологічної стресостійкості; – навчання навичкам врегулювання конфліктів [5, с. 74] (Полякова Г. П.).

Серед основних вимог, що забезпечують успішність навчання з використанням інтерактивних технологій, можна виділити: – усвідомлення доцільності освітньої діяльності для кожного курсанта; – відповідальність, при наявності якої кожен курсант повинен вивчити пропонований матеріал і нести відповідальність за допомогу іншим; – колективна взаємодія, в рамках якого учні освоюють навички міжособистісних відносин, необхідних для успішного виконання роботи (планування, розподіл, розпитування); – оцінювання виконаної роботи, для якої виділяється час, коли члени групи можуть оцінити свою роботу [2, с. 10] (Кожем'яко Н. В.).

Формальна сторона використання інтерактивних методів навчання як засобу розвитку комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників може бути представлена аудиторною, самостійною та он-лайн формами; за кількістю учасників навчання форми може бути поділено на індивідуальні, групові та колективні; основними формами організації навчання курсантів-правників можуть бути лекції, семінари, юридична клініка [8, с. 132] (Симодейко С. І.). Також складовою цього блоку є засоби навчання, серед яких виокремлено традиційні (навчальні підручники, навчальні практикуми, посібники, мультимедійні засоби) та інноваційні: E-learning: електронні підручники, електронна бібліотека, платформа Moodle, NetOpSchool, NetSupportSchool.

Для перевірки доцільності в навчальному процесі інтерактивних методів навчання запропоновано використання курсів «Кримінальне право України. Особлива частина», «Юридична деонтологія» (поглиблення мотивації щодо оволодіння юридичним фахом, норм юридичної діяльності; опанування загально-юридичної термінології),

«Риторика» (опанування базових для комунікативної діяльності юриста знань з підготовки та проголошення промови), «Українська словесність» (актуалізація нормотворчої діяльності з використання літературної мови, вироблення умінь оптимізації вживання наукових термінів), що розроблені на платформі Moodle і використовувались в експерименті.

Учасниками педагогічного експерименту були курсанти спеціальності 081 Право. Тривалість дослідження: 4 місяці (лютий-травень 2021 р.). Загальна сукупність учасників експерименту склала 122 особи: дві групи курсантів по 30 осіб у кожній (загальна кількість – 60 осіб) набули статусу експериментальної групи; дві інші відповідно по 30 і 32 особи в кожній – контрольної групи (умовно об'єднані і складають 64 особи). У контрольній групі курсанти навчалися відповідно до навчального робочого плану з підготовки бакалаврів за відповідною спеціальністю; згідно зі змістом, окресленим робочими навчальними програмами з дисциплін; традиційними були форми організації навчальної діяльності курсантів, методи й засоби їхнього навчання. Рівні сформованості комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників до проведення експерименту з використання інтерактивних методів у викладання приведені у таб. 1.

Рівні сформованості комунікативних умінь і мовних умінь в учасників педагогічного експерименту перевірялись за допомогою рольової гри «судове засідання». Отримані результати засвідчили низький рівень у 51,9% курсантів ЕГ та у 55,4% курсантів КГ; достатній рівень сформовано у 27,2% курсантів ЕГ та в 28,3% курсантів КГ; високий рівень мають 20,9% курсантів ЕГ та 18,5% курсантів КГ.

Ці результати засвідчують, що значна кількість курсантів як експериментальної, так контрольної груп на початку експерименту (до використання інтерактивних методів навчання) мали дуже низь-

кий рівень комунікативних умінь і мовних умінь. Відповідно, в ЕК цей показник склав 56,2%, у КГ-57,5%. Майже третина курсантів (ЕГ – 31,2%, КГ – 29,0%) оволоділи комунікативним компонентом на достатньому рівні. І лише в 12,6% курсантів експериментальної та в 12,9% курсантів контрольної групи виявлено досконалий рівень. Ці результати свідчать, що курсанти не засвоїли комунікативні уміння і мовних умінь за відсутності особистої мотивації щодо доцільності їх використання в правничій діяльності.

Додатково для курсантів експериментальної групи до змісту їхньої фахової підготовки було долучено як факультатив спецкурс «Культура професійно-правового спілкування юриста»; оновлено зміст і методику викладання курсу «Кримінальне право України. Особлива частина» із застосуванням ІТ-технологій, розробленого на платформі Moodle.

Як вже сказано вище, для курсантів КГ застосовувались додаткові заняття з використанням інтерактивних методів. Для цього були підготовлені лекції, підібраний матеріал для організації рольових ігор, дискусій, вирішення професійних ситуацій і виконання завдань, використовувались комунікативно значущі методи навчання: інтерактивні (ділова гра, брейн-ринг, case-study, інтерв'ювання) і спеціальні комунікативні (Сократів діалог, правило Гомера, «Займи позицію», PRES – формула, «Дерево рішень»). Отримані під час проведення лекцій і семінарських занять знання й сформовані уміння курсантів закріплювались за допомогою ІТ-технологій, зокрема в умовах Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment (модульного об'єктно орієнтованого динамічного навчального середовища). Під час проведення експерименту курсанти мали змогу спілкуватись із викладачем у чаті для вирішення навчальних завдань, отримувати індивідуальні консультації; вести групову дискусію.

Таблиця 1

Рівні сформованості комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників до проведення експерименту (лютий 2021 р.)

Показники	Експериментальна група (ЕГ)			Контрольна група (КГ)		
	низький	достатній	досконалий	низький	достатній	досконалий
Знання теоретичних основ юридичної діяльності, ролі правника в соціумі; розуміння необхідності професійно орієнтованих знань; системи психологічних і лінгвістичних знань комунікативної спрямованості.	51,9	27,2	20,9	55,4	28,3	18,5
психолого-комунікативні знання: з психології спілкування, знання психоаналізу та мовних умінь	61,7	28,3	10,0	62,1	26,6	11,3
знання про мовленнєву основу здійснення юридичної діяльності	56,2	31,2	12,6	57,5	29,0	12,9

Джерело: результати власних досліджень

Експериментальні дані оброблялись за допомогою методів математичної статистики (кореляційний аналіз, розрахунок та порівняння середніх величин з використанням t-критерію Стьюдента).

Для виявлення умінь спеціалізованого професійно-правового спілкування правників була проведена ділова гра «Судове засідання» з розподілом ролей «захисту» та «обвинувачення» серед курсантів експериментальної групи. У ролі суддів виступали науково-педагогічні працівники. Рівні сформованості комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників після проведення експерименту представлено у таб. 2.

Показники результатів, наведених у таблиці 2, свідчать про те, що досконалого рівня сформованості цього компонента досягли 30,24% курсантів ЕГ та 16,36% КГ; на достатньому рівні він сформований у 43,81% курсантів ЕГ, що є наслідком цілеспрямованої роботи, та в 30,65% курсантів КГ, де така підготовка не проводилася. Низький рівень виявлено у 25,95% курсантів ЕГ і 53,0% курсантів КГ.

Значне зростання рівнів комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників після проведення експерименту ЕГ безпосередньо пов'язане із впровадженням інтерактивних методів у навчаль-

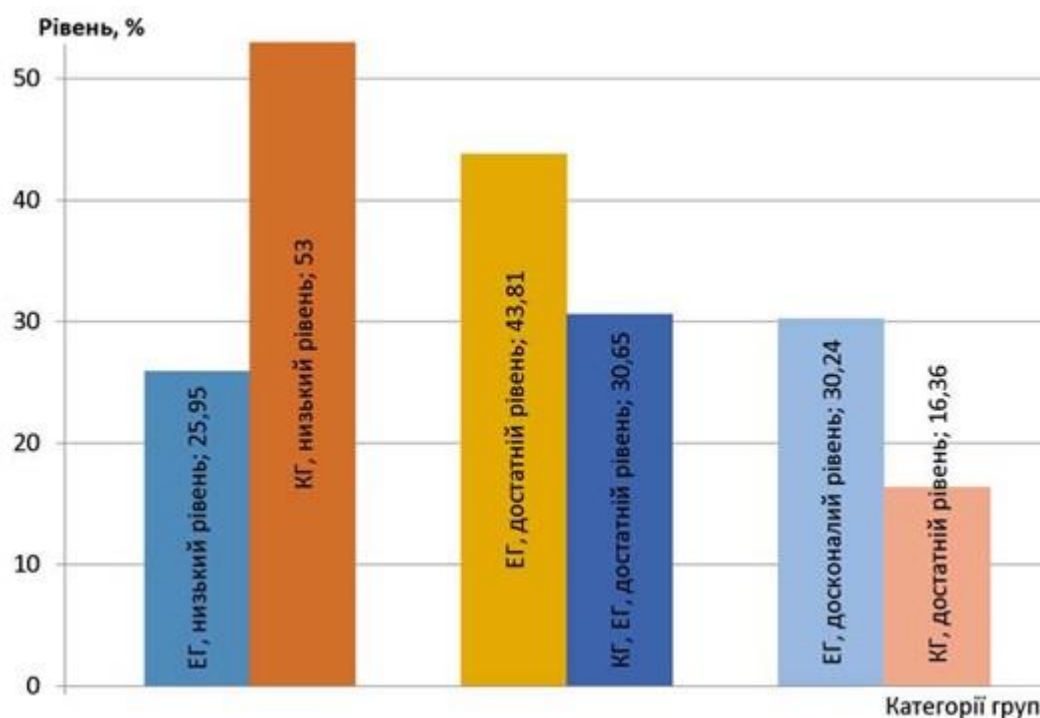

Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників (%)
Джерело: результати власних досліджень

Таблиця 2

Рівні сформованості комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників після проведення експерименту (травень 2021 р.)

Показники	Експериментальна група			Контрольна група		
	низький	достатній	досконалий	низький	достатній	досконалий
Знання теоретичних основ юридичної діяльності, ролі правника в соціумі; розуміння необхідності професійно орієнтованих знань; системи психологічних і лінгвістичних знань комунікативної спрямованості.	23,33	50,00	26,67	50,00	37,10	12,90
психолого-комунікативні знання: з психології спілкування, знання психоаналізу та мовних умінь	26,67	45,00	28,33	56,45	29,03	14,52
знання про мовленнєву основу здійснення юридичної діяльності	18,33	48,33	33,33	53,23	30,65	16,13

Джерело: Результати власних досліджень

ний процес (використанням ІТ-технологій, зокрема платформи Moodle; використання спеціальних комунікативних методів навчання).

Ми встановили, що формою роботи, яка має найбільш високу мовну мотивацію для розвитку комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників, виступає рольова гра. Виходячи з особистих спостережень, можна стверджувати, що цей вид діяльності викликає у курсантів найбільший інтерес, оскільки те, що говорить учасник гри, наскільки правильно і коректно він «вжився» в свою роль, має значення і для поведінки інших учасників, і для усвідомлення власної «успішності», значущості. Наступною перевагою рольової гри є максимальне наближення процесу навчання до ситуацій професійного характеру. У рольовій грі поведінка курсантів характеризується природністю, яка поширюється і на мовну поведінку. Викладач виконує лише роль спостерігача-координатора процесу.

Як свідчать отримані результати, в контрольній групі, де було відсутнє використання інтерактивних методів у діяльності викладачів рівень сформованості комунікативних і мовних умінь у курсантів-правників підвищився не суттєво. Результати проведеного формувального етапу експерименту доводять ефективність впровадження інтерактивних методів у навчанні.

Висновки і пропозиції. У статті проаналізовано сутність поняття «інтерактивні методи навчання» в поглядах сучасних науковців та приведено найбільш вдале визначення. Проведено експериментальне дослідження з оцінки доцільності впровадження інтерактивних методів у навчальний процес та встановлено їх ефективність впровадження. Узагальнено, що інтерактивні методи навчання сприяють вирішенню одночасно декількох завдань у розвитку комунікативної компетенції: допомагають встановленню емоційних контактів між курсантами, привчають до роботи в команді, розвивають вміння формулювати свою позицію і відстоювати свою думку, прислухатися до думки інших, бути толерантним, використовувати формули мовного етикету для вирішення комунікативних завдань і т. п. За рахунок активного використання в навчальному процесі інтерактивних методів навчання є можливим досягнення ефективних результатів у розвитку комунікативної компетенції курсантів, необхідних для життя в сучасному суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Долбнева Д. В. Інтерактивні методи навчання: сутність, необхідність та використання при підготовці фахівців з обліку та аудиту у ВНЗ

України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 389–398.

2. Кожем'яко Н. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з правознавства у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. К., 2015. 19 с.
3. Липська Л. В. Методика підготовки майбутніх правознавців до використання інформаційних технологій у професійній діяльності // *Pedagogika. Artuale naukowe problemy. Rozpatrzenie, decyzja, praktyka*. Warszawa: Wydawca: Sp.z.o.o "Diamondtradingtour", 2015. С. 26-31.
4. Мурзіна О. А. Структура професійних ціннісних орієнтацій майбутніх юристів. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 1. С. 160-167.
5. Полякова Г. П. Організаційно-педагогічні умови вдосконалення іншомовної комунікативної підготовки майбутніх юристів. *Наукові записки*. Вип. 141, ч. 1. Кіровоград, 2015. С. 73-76.
6. Розіна Н. В. Формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у позанавчальній діяльності. *Професійно-технічна освіта*. 2015. № 4. С. 38.
7. Руколянська Н. В. Формування професійної культури та правничої етики майбутніх юристів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 41. С. 279-286.
8. Симодейко С. І. Коучинг як інноваційний метод навчання студентів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2013. № 20. С. 131–133.
9. Циганій С. О. Доцільність наукового дослідження проблеми формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки. *Нові технології навчання: зб. наук. праць*. Вінниця-Київ. 2014. № 83. С. 270-275.
10. Чернобай О. Л. Розвиток комунікативної компетентності юриста на епохах його професійного становлення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 825. С. 241-246.
11. Шостаківська Н. М. Аналіз результатів експериментального дослідження формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами інтерактивних технологій. *Науковий вісник. Чернівець. ун-ту: зб. наук. пр.*, 2013. Вип. 642. С. 208-210.

Tyagnyryadno E. Interactive teaching methods as a means of developing communicative and language skills in legal cadets

The article emphasizes the importance of communication and language skills for a modern student. The approaches of scientists to the interpretation of the concept of “interactive learning methods” are analyzed and its most successful definition is given. The main tasks of interactive methods and their distinguishing features are listed. Interactive methods are focused on wide interaction of cadets not only with the teacher, but also with each other and on the dominance of activity of legal cadets in the learning process. They provide for the use of special forms of cognitive activity capable of ensuring high effectiveness and quality of education. It has been said that the main criteria of interactive teaching methods include the possibility of informal discussion, free presentation of material, fewer lectures but more seminars, cadet initiative, the presence of group tasks that require collective efforts, constant monitoring during the semester, and implementation of written works.

The formal side of using interactive learning methods as a means of developing communication and language skills in legal cadets can be presented in classroom, independent and online forms; according to the number of participants, training forms can be divided into individual, group and collective; the main forms of organizing the training of legal cadets can be lectures, seminars, legal clinics. An experimental study was conducted to assess the feasibility of introducing interactive methods into the educational process.

The obtained results show that a significant number of cadets of both the experimental and control groups at the beginning of the experiment (before the use of interactive teaching methods) had a very low level of communication skills (a low level was formed in 51.9% of EG cadets and in 55.4% of CG cadets; a sufficient level was formed in 27.2% of EG cadets and in 28.3% of CG cadets). Additional classes using interactive methods (business game, brain-ring, case-study, interviewing) and special communicative methods (Socratic dialogue, Homer’s rule, “Take a position”, PRES – formula, “Decision tree” were used for the cadets of the CG) and after 4 months of their use, repeated testing was carried out. The obtained results showed that 30.24% of cadets of EG and 16.36% of CG reached the perfect level of formation of this component; at a sufficient level, it is formed in 43.81% of EG cadets, which is a consequence of the use of interactive methods in education.

Key words: *interactive methods, communication skills, cognitive activity, coaching, Moodle platform, NetOpSchoole, NetSupportSchool.*